

O perspectivă britanică interesantă de la începutul secolului al XIX-lea în lucrarea „History of the House of Austria” asupra Războiului ruso-austriaco-turc din 1787-1792

Ana Maria ROMAN NEGOI

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Departamentul de Istorie, Arheologie și Muzeologie
„1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia, Department of History, Archeology and Museology
str. Nicolae Iorga, nr.11-13, Alba Iulia, România, tel: +40258-811412/205
Personal e-mail: romannegoianamaria@yahoo.com

*An interesting British perspective from the early nineteenth century in his work „History of the House of Austria”
on Russian-Austrian-Turkish War of 1787-1792*

William Coxe is a leading English traveller and memorialist who in the late eighteenth century and early nineteenth century, published a series of books about Central and Eastern Europe. Born in London in 1747 and educated at Eton College, William Coxe was able to visit on several occasions this geographical area, as guardian of some young men, members of English aristocratic families. All his travels and experiences were published by the author in various papers, most of them having a strong historical and memorialist character. His work “History of the House of Austria, from The Foundation Of The Monarchy by Rhodolph of Hapsburgh, The Death of Leopold The Second: 1218 ... to .. 1792” was published in two volumes in London in 1807. The above mentioned book is William Coxe’s most important historical work and, by its magnitude, paves the way for the Anglo-Saxon historiography which systematically dealt with the Habsburg Empire history . His book also contains original documents, though his own writing is of the dullest manner and shows no higher qualities than those of the conscientious analyst. This paper aims to follow how the author and the Anglo-Saxon perceived political relations between the House of Habsburg and the Principality of Transylvania in the nineteenth century from the perspective of Russian-Austrian-Turkish war of 1787-1792 period.

Keyword: William Coxe, House of Habsburg, Transylvania, english historiography, the Habsburg reformism, Russian-Austrian-Turkish war

Despre activitatea, istoriografică a lui William Coxe au fost prezentate informații în studiile anterioare¹.

Așa cum am arătat „History of the House of Austria, from The Foundation Of The Monarchy by Rhodolph of Hapsburgh, The Death of Leopold The Second : 1218 ... to .. 1792” poate fi considerată cea mai importantă lucrare de istorie a lui William Coxe. Prima ediție a apărut în anul 1807 în două volume la Londra, la tipografia *Luke Hansard and Sons, T.Candell and W.Davies*². Din perspectiva preocupărilor anterioare, care l-au urmărit pe William Coxe și scrierile sale, un subiect deosebit de interesant de analizat l-a

constituit al doilea volum al lucrării. Acest volum descrie, în totalitatea sa, evenimentele din perioada secolului al XVIII-lea, de la sfârșitul domniei împăratului Iosif I până la sfârșitul domniei lui Leopold al II-lea, în cadrul acestuia fiind cuprinsă și perioada pe care o vom analiza din punct de vedere istoriografic. Ne-am oprit asupra perioadei războiului din 1787-1792 dintre Austria și Imperiul Otoman având în vedere faptul că acest război nu este unul foarte bine investigat de istoriografia românească, deși urmările sale au fost destul de importante pentru spațiul românesc.

Interesante sunt de asemenea și sursele de informare pe care William Coxe le-a folosit atunci când a descris evenimentele legate de război, evenimente care în mare parte s-au desfășurat pe teritoriul celor două state românești. Accesul la documentele din zona diplomației britanice și modul în care autorul se raportează la spațiul românesc, de la începutul secolului al XIX-lea, oferă de asemenea perspective interesante de analiză și reflexie istoriografică. Pentru intervalul anilor 1787-1792, cele mai importante informații asupra războiului au fost preluate din documentele și corespondența diplomatică a ambasadorului britanic Sir Robert Murray Keith³. Acesta a fost reprezentantul diplomatic al Marii Britanii la Viena în perioada cuprinsă între anii 1772-1792 și a jucat un rol important în negocierile dintre Prusia și Austria de la finalul războiului. Accesul la corespondența diplomatului a fost facilitată de sora acestuia căreia autorul îi mulțumea în *Prefața* primului volum⁴. Ulterior, corespondența diplomatului englez a fost publicată la sfârșitul primei jumătăți a secolului al XIX-lea⁵. De altfel și în cadrul lucrării se face referire la faptul că William Coxe a fost cel care a folosit ca sursă primară de documentare aceste scrisori⁶. Pentru a completa tabloul acestei perioade, autorul britanic a folosit și alte surse diverse, așa cum specifică în *Prefața* primului volum⁷, fapt ce demonstrează preocuparea deosebită pentru a reda faptele în complexitatea lor și cât mai obiectiv.

Războiul austro-ruso turc din perioada 1787-1792 avea să aducă două noutăți importante în istoria conflictelor recente din spațiul balcanic. În primul rând, cel mai interesant aspect a fost debutul negocierilor între cele două puteri creștine din zonă, negocieri care aveau să ducă în final la constituirea alianței dintre Austria și Rusia. Astfel, împărăteasa Maria Tereza (1740-1780) și coregentul Iosif al II-lea erau interesați în a atrage Rusia într-o alianță îndreptată împotriva Prusiei, în nord, vechiul inamic al Casei de Habsburg. În schimb, Rusia dorea să aibă de partea ei Austria în planurile ambițioase ale acesteia îndreptate împotriva Imperiului Otoman. Ecaterina a II-a (1762-1796) a Rusiei dorea să cucerească întreaga Peninsulă Balcanică până la Dunăre și să refacă vechiul Imperiu Bizantin⁸. Noul împărat urma să fie nepotul ei favorit, Constantin, ce urma să fie încoronat ca împărat în Catedrala Sfânta Sofia de la Constantinopol, oraș ce urma să fie recucerit de la turci. Deși părea un proiect romantic, așa cum specifică William Coxe, proiecția era mai degrabă un plan abil al împărătesei de a disimula intențiile Rusiei de a cuceri această zonă, profitând de

o legendă care spunea că un nou Constantin va reface imperiul grecesc⁹.

*“From her recent successes against the Turks, the ardent imagination of Catherine conceived the romantic project of reviving the antient name and power of the Greeks, and establishing a new empire at Athens or Constantinople. Inspired with this splendid vision, she gave to her second grandson the name of Constantine, clothed him in a Greek dress, procured Greek nurses to instruct him in the language of the people over whom he was to reign, and struck a medal representing on one side the head of the young prince, and on the other a cross in the clouds, from which a flash of lightning demolished the mosque of St. Sophia”*¹⁰. Acest proiect este prezentat de istoriografia contemporană ca fiind „planul grecesc”¹¹ al renumitei împărătese. Pentru spațiul românesc - cele două state Moldova și Țara Românească- negocierile și obiectivele au fost mereu în schimbare. La început s-a avut în vedere ca să se formeze un singur stat care urma să fie pus sub autoritatea protejatului împărătesei, prințul Grigori Potemkin¹²; ulterior, se avea în vedere „proiectul dacic”¹³ și anume unirea celor două state românești cu regiunile balcanice ale Imperiului Otoman și în fruntea lor urma să fie numit rege același prinț, Constantin¹⁴. Pentru prima dată în istoria celor două Imperii, negocierile au fost mijlocite de întâlnirea directă dintre Iosif al II-lea și Ecaterina cea Mare de la Moghilev, din 25 mai 1780¹⁵. Ambii suverani s-au înțeles extrem de bine și din acest motiv împăratul austriac și-a prelungit vizita în Rusia până la sfârșitul lunii iulie¹⁶ fiind atent supravegheat de către prințul Grigori Potemkin. Fire puternică și greu de impresionat¹⁷, Ecaterina cea Mare a fost „sedusă” de personalitatea și franchețea împăratului austriac¹⁸. Întâlnirea și vizita în Rusia a împăratului austriac din anul 1780 a pus bazele colaborării militare în viitorul război din perioada 1787-1792 și a dus la scăderea influenței Prusiei la curtea de la Sankt Petersburg¹⁹. Totuși problema celor două state românești a rămas deschisă, Iosif al II-lea având propriile planuri în legătură cu aceste teritorii²⁰. Aproximarea dintre cele două puteri era bine primită și de către împărăteasa Maria Tereza, care în 1780, vedea realizat un obiectiv de politică externă de foarte mult timp dorit²¹.

Moartea împărătesei austriece în noiembrie 1780 a deschis drumul reformelor iosefine. În problema strâmtorilor Bosfor și Dardanele și navigației pe Dunăre, planurile împăratului erau destul de bine definite. Iosif al II-lea dorea să poată exporta produsele agricole ale Ungariei și Transilvaniei pe această cale fluvială și maritimă. Acest fapt se va împlini în anul 1786, când o serie de nave încărcate cu grâu din Ungaria și Transilvania au ajuns în

portul Marsilia în Franța. Eforturile diplomatice pe lângă Înalta Poartă pentru acest transport demonstrau că doar o colaborare militară cu Rusia și navigația liberă prin StrâmTORI puteau duce la îndeplinirea acestui deziderat economic²².

“But among his numerous attempts to extend the commerce of his subjects, Joseph was peculiarly attentive to encourage the trade of Hungary, whose productions, consisting chiefly of wines, grain, forage, and heavy commodities, could not be transported by land to any considerable distance.

The ports of Fiume Segnia and Carlobago being too distant, and the canal of Morlachia too tempestuous, the Danube, which dividing Hungary, and receiving all the navigable streams, forms an outlet to the Black Sea, afforded the only means of opening so valuable a trade. And as that river, from the confines of the Banat, flows through the Turkish territories, he obtained from the Porte, in 1784, the free navigation of the Danube, the Black Sea, and the Dardanelles; and granted to a company of Italian merchants an exemption from all duties, and a bounty on grain exported from Hungary, and the annexed provinces. In 1786, the first efibrt was made; twenty vessels, freighted with corn, descended the Danube to its mouth; the grain was then embarked in ships which had sailed from Trieste and Fiume, and landed at Genoa and Marseilles. But, in 1787, this valuable trade was annihilated by the impolitic war with the Turks, which terminated at once the aspiring views of Joseph the Second, and the hopes of the Hungarian nation”²³.

Putem spune cu certitudine că, la începutul deceniului al optulea al secolului al XVIII-lea, zona de interes din punct de vedere politic și economic devenise spațiul din jurul Mării Negre. Bunăvoința Vienei și a Berlinului față de Rusia a lăsat spații mari de manevră pentru Ecaterina cea Mare²⁴. În 1783, Rusia anexează Crimeea²⁵ într-un gest rapid și unilateral trezind suspiciunile Imperiului Otoman care, pe bună dreptate, acuza puterea țaristă de încălcarea acordurilor internaționale²⁶. În această perioadă continuă, prin intermediul unei corespondențe secrete, negocierile dintre Iosif al II-lea și Țarina²⁷. Obiectivele pe care le urmărea împăratul austriac erau mult mai îndrăznețe decât cele ale Mariei Tereza. Iosif dorea cu ardoare să obțină în vest Bavaria, pe care o încercase să o cucerească în ciudatul război din 1777-1778²⁸, iar în zona estică să extindă ocupația austriacă asupra Moldovei și Valahiei²⁹.

“The conduct of Joseph in this transaction appears extremely impolitic, and even almost without a motive; for he affected great disinterestedness, and expressed his resolution to accept no compensation for himself, while he assisted in securing so great an acquisition to Russia. In reality he was eager to share in the spoils of the Ottoman empire; and he had coveted Moldavia and Wallachia; but finding the Empress averse to his acquisition of those countries,

he grasped at the recovery of the Ultra-Danubian provinces, and was secure of the support of Catherine, who expressed her readiness to repay the essential service he had rendered in the conquest of the Crimea”⁶⁰.

Este de remarcat acuratețea informațiilor pe care le deținea diplomația britanică care era la curent cu toate negocierile secrete dintre cele două puteri. Planurile complexe promovate în perioada 1784-1785 de a primi Bavaria la schimb cu teritoriile austriece din Belgia, au fost dejucate însă strălucit de către Prusia³¹, Iosif al II-lea rămânând doar cu speranța extinderii teritoriilor Imperiului în spațiul românesc. Situația internațională devine și mai complicată pentru Austria. După încheierea Războiului de Independență din America și a Tratatului de pace de la Versailles, Franța un aliat tradițional al Austriei, începe să aibă grave probleme financiare³². Anglia având ca șef de cabinet pe William Pitt cel Tânăr, manifesta o ostilitate față de Austria³³. Ca lucrurile să fie și mai complicate pentru împărat, viitoarea aliată, Ecaterina cea Mare insista încă din 1782, în corespondența secretă, pentru implementarea „proiectul dacic”. Se observa clar că Rusia își modificase prioritățile de politică externă și era activ interesată de zona Mării Negre³⁴. Acest fapt a fost subliniat și de plănuită și celebra călătorie a împărătesei în Crimeea de la începutul anului 1787³⁵. Călătoria care a durat din perioada ianuarie- iulie a anului, sus menționat, a fost o demonstrație de forță a Rusiei în fața Imperiului Otoman și a fost mult analizată și descrisă de istoriografia europeană. Iosif al II-lea s-a deplasat personal pentru a se întâlni cu Țarina. Acest fapt demonstra cât de important era pentru Viena să obțină o alianță cu Rusia. Împăratul spera să își impună și obiectivele politice, și anume, includerea celor două principate românești în cadrul Austriei³⁶. Întâlnirea dintre cei doi monarhi a avut loc în data de 18 mai 1787 la Kaidak și călătoria a continuat spre Crimeea³⁷. Toate gesturile și acțiunile simbolice ale Țarinei doreau să amintească ilustrului invitat cât de important era pentru ea realizarea „proiectului grecesc” și din acest motiv întâlnirea s-a terminat cu un eșec diplomatic pentru împărat³⁸.

Din textul lui William Coxe devine vizibil faptul că diplomația britanică era interesată inclusiv de starea emoțională sau de schimbările suferite de personalitatea împăratului în perioada dintre cele două întâlniri; informații deosebit de importante pentru englezi, dar care ajută și la formarea unei imagini complete a vizitei lui Iosif al II-lea în Crimeea³⁹.

“Joseph accompanied the empress during this progress, although he had previously received notice of the rising discontents in the

Netherlands, and his presence was required at Vienna. But it was observed that he had lost much of that native vivacity which marked his first visit to Russia, and was absorbed in continual reflection, brooding over his various projects of reform and the increasing embarrassments of his reign. He examined, however, with his usual attention, the natural curiosities, the remains of antiquity, and the military works and stations which abound in the peninsula. On his return to Perislaw, on the bank of the Dnieper, he took leave of his imperial hostess and hastened to Vienna⁴⁰.

Așa cum reiese și din textul de mai sus, din cauza problemelor din Belgia austriacă, împăratul este obligat să plece inopinant spre capitală. De asemenea ostilitățile militare au fost declanșate în vara lui 1787 de către flota Imperiului Otoman, turcii fiind îngrijorați și deranjați de demonstrațiile și vizita celor doi împărați din Crimeea⁴¹.

*“The specific arrangements made during this journey have never been divulged. But the encroachments and intrigues of Russia, the petty warfare on the Turkish frontier, the hostile preparations of the two imperial courts, and the circumstances of this ostentatious journey, drew from the Porte a sudden declaration of war against Russia; and a Turkish squadron appearing at the mouth of the Dnieper, commenced hostilities by bombarding Kinburn”*⁴².

Ecaterina, surprinsă, solicită la început medierea Franței⁴³ care avea interese economice importante în zona Mării Negre⁴⁴, dar în același timp Rusia se pregătește de război și flota sa câștigă victorii importante împotriva flotei turcești în toamna lui 1787. Răspunsul lui Iosif al II-lea a fost unul ezitant, la început, cauzele fiind multiple: opoziția Londrei și a Berlinului, intervenția Franței, demonstrațiile militare ale armatei imperiale din Țările de Jos austriece etc⁴⁵. Cu toate acestea, la 2 decembrie 1787 trupele austriece au trecut Dunărea și au început asediul Belgradului⁴⁶. Deși atacul a eșuat, împăratul a reușit să facă o mișcare strălucită. Dacă până atunci Austria era doar un pion secundar în lupta dintre Rusia și Imperiul Otoman, din momentul declanșării ofensivei în Balcani, diplomația britanică era convisă că devenise principalul adversar al turcilor. De asemenea erau bine informați despre intențiile împăratului: ocuparea Țării Românești și a Moldovei și extinderea graniței imperiului până la Nistru.

“He published a declaration of war, in which he did not even attempt to varnish his aggression with the slightest colour of equity; he did not charge the Turks with a single infraction of the peace; he only justified his attack by pleading his engagements with the Empress, and inveighing against the obstinacy of the Porte in rejecting her demands. When Joseph made this declaration he not only meditated the recovery of Bosnia and Servia, but grasped at the possession of Moldavia and Wallachia, and flattered himself

*with the hopes of extending the boundaries of his empire to the Dniester. Accordingly, instead of acting as a mere auxiliary of Russia, he came forward as a principal in the war. He had already assembled an army of 200,000 men with a train of 2,000 pieces of artillery on the Turkish frontier, and impatiently waited the approach of spring to take the field against a nation which he considered as declining in strength, and sure to be overwhelmed by the force of two mighty empires”*⁴⁷.

Războiul propriu-zis s-a declanșat în martie 1788, când împăratul însoțit de mareșalul Lacy a ajuns la trupele staționate în zona Belgradului. În același timp un corp austriac condus de prințul Saxa-Coburg, staționat în Bucovina, a intrat în Moldova cu scopul de a face joncțiunea cu trupele rusești conduse de prințul Potemkin⁴⁸. Deși începutul era promițător, împăratul a decis să aștepte ajutorul militar al Rusiei. Inactivitatea sa a cauzat multe probleme armatei austriece și a dat posibilitatea trupelor otomane să preia inițiativa⁴⁹. Turcii conduși de către marele vizir Koca Yusuf Pașa au atacat în zona Belgradului și apoi pe un pod de vase au trecut Dunărea la Cladova. În scurt timp au învins un corp de armată austriac condus de Wilhelm von Wartensleben staționat la Mehadia⁵⁰ și amenințau să intre în Ungaria. Toate speranțele împăratului austriac de a obține o victorie facilă împotriva otomanilor s-au prăbușit. Trupele austriece erau demoralizate de insuccesele inițiale și de curajul inamicului. În plus, din cauza condițiilor geografice- zona dintre Dunăre și Sava era plină de mlaștini- mulți soldați austrieci au murit din cauza epidemiilor⁵¹ și împăratul a fost obligat să treacă la recrutări forțate în provinciile imperiului pentru a completa rândurile armatei⁵². Diplomația britanică era bine informată de faptul că magnații maghiari au reacționat și solicitau lui Iosif al II-lea dreptul de a se înarma pentru a apăra țara împotriva invaziei turcești. Așa cum bine precizează William Coxe, nobilimea maghiară folosea pericolul invaziei doar ca un pretext pentru redobândirea privilegiilor pierdute în urma reformelor împăratului⁵³. Din cauza acestor probleme, împăratul pornește cu peste 40000 de soldați spre Transilvania iar la comanda trupelor din Croația este numit veteranul Loudon. Decizia era un compromis având în vedere faptul că cei doi aveau divergențe majore asupra modului în care trebuiau duse luptele cu turcii. Acest lucru era bine cunoscut de către ambasadorul britanic de la Viena care relatează acest lucru în corespondența sa diplomatică.

“Loudon had always disapproved a defensive war, and his constant axiom was that ignore men are lost by sickness or desertion in inaction, than fall by the hand of the enemy in the most bloody

campaign. He declared to his confidential friends, that he would exert his utmost endeavours to demonstrate by facts that his opinion was well founded, and prove himself worthy the confidence of the emperor and the nation: and he announced his resolution to put the valour of the troops to the trial against the Turks, which had never been brought to the test during the campaign”⁵⁴. În luna august a anului 1788, mareșalul obține victorii importante și începe ofensiva spre Bosnia. Succese importante sunt obținute de către prințul Saxa-Coburg în Moldova prin faptul că împreună cu trupe rusești reușește să cucerească Hotinul – probabil septembrie 1788- și astfel ține deschis drumul pentru a face legătura cu grosul trupelor țariste care încă întârzie să apară. Motivele întârzierii armatelor rusești erau extrem de serioase: în nord atacase Suedia ca și aliată a Turciei iar în sud mareșalul Potemkin era preocupat de asediul Ocakovului⁵⁵, care va cădea în luna decembrie a anului 1788⁵⁶.

Din acest motiv greul luptelor continua să fie duse de către austrieci și de cel care își asumase comanda supremă, Iosif al II-lea. Prost consiliat și fără calitățile necesare unui lider militar, împăratul suferă o serie de înfrângeri în zona Banatului⁵⁷. Trupele imperiale se retrag din zona Timișoarei spre Lugoj și o parte a bagajului și artileriei cad în mâna inamicului. Generalul austriac Fabris reușește să restabilească ordinea și să respingă pe turci în trecătorile Transilvaniei. Succesele militare pe alte fronturi îi determină pe turci să încheie cu austriecii un armistițiu pe trei luni în noiembrie 1788. Dezastrul campaniei din 1788 este unul major, britanicii apreciind că din cauza indeciziilor militare ale împăratului peste 30000 de soldați au murit în luptă și de asemenea peste 40000 decimați de epidemii⁵⁸. Întors la Viena, împăratul este invinuit de opinia publică de insuccesele militare și din acest moment popularitatea sa este în declin în rândul supușilor Imperiului.

“His incapacity for command was too glaring to escape the notice of persons the least skilled in military affairs; his alternate precipitation and indecision harassed and discouraged the troops, and deprived them of that confidence in the talents of their leader which is necessary to ensure success, or to secure obedience. He was even accused of shackling the other generals, that he might alone reap the honours of the field, and invidious comparisons were drawn between his inactivity and failures, and the spirit and success of Loudon and Coburg”⁵⁹. În corespondența pe care o întreține cu Ecaterina a II-a acesta se plânge de faptul că a fost lăsat singur în fața inamicului și pare să nu înțeleagă argumentele împărătesei care încerca să explice că Rusia a trebuit să facă față și pericolului suedez⁶⁰.

Anul 1789 debutează bine pentru austrieci și ruși.

Suedia capitulează în urma înfrângerilor din Finlanda și prințul Potemkin cucerește Ocakovul deschizând drumul trupelor țariste spre Moldova. Din acest motiv în martie 1789, trupele otomane conduse de marele vizir trec Dunărea pe la Rusciuc și înaintează rapid spre Sibiu⁶¹. Planul comandamentului turc era de a învinge pe austrieci înainte ca trupele aliate să reușească să se unească. Așa cum bine intuia ambasadorul britanic, Sir Robert Murray Keith, aliații au avut un mare noroc prin faptul că sultanul Abdul Hamid I (1774-1789) moare și este înlocuit de Selim al III-lea (1789-1807), un sultan incapabil care îl înlocuiește pe marele vizir cu pașa de Vidin la comanda trupelor otomane din spațiul românesc⁶². Probabil la fel de mult a contat și decizia împăratului Iosif al II-lea de a lăsa conducerea armatei pe mâna profesioniștilor. Astfel, trupele austriaco-ruse conduse de către Saxa-Coburg și generalul Aleksandr Suvorov au obținut victorii importante la Focșani și mai ales la Râmnic⁶³, în 22 septembrie 1789, împotriva marelui vizir Cenaze Pașa. Victoriile ambilor generali asupra turcilor sunt depline și de aceea sunt acoperiți de onoruri: Saxa-Coburg primește Ordinul Marea Cruce a Mariei Tereza și este avansat la gradul de mareșal; Suvorov primește Ordinul Sfântului Andrei din partea împărătesei și titlul de conte de Râmnic⁶⁴. Tot în septembrie 1789, mareșalul Loudon este mutat la comanda trupelor austriece din Banat și în scurt timp obține succese răsunătoare: până în 9 octombrie 1789 cucerește Belgradul și toată garnizoana turcă se predă⁶⁵.

“Joseph sinking under the disorder which carried him to the grave, was revived by this series of successes. The sick and exhausted monarch rose from his bed to receive the joyful tidings, and attend a Te Deum at the church of St. Stephen. A festival was proclaimed for three days; the capital was illuminated, the theatres opened gratis to the people, and in allusion to the christian name of Loudon, the streets resounded with the triumphal song of Gideon. The successful commander was also nominated generalissimo with the same uncontrolled authority which had been formerly intrusted to prince Eugene”⁶⁶.

În timp ce la Viena se organizau mari festivități în cinstea victoriei de la Belgrad, prințul Saxa-Coburg intră în București și introduce ocupația austriacă asupra Țărilor Române. Succese se înregistrează și în zona Moldovei unde Potemkin cucerește Cetatea Albă, Bender și Chilia Nouă, rușii ajungând la gurile Dunării⁶⁷.

Victoriile austriecilor și ale rușilor au creat suspiciuni Prusiei care începe să negocieze în secret cu elita maghiară pentru a destabiliza Austria⁶⁸. Situația critică era încurajată și de faptul că în Belgia austriacă izbucniseră noi revolte

iar Franța -un aliat de bază al Casei de Austria- era în plină revoluție. În plus starea de sănătate a împăratului se agrava tot mai mult, fapt ce ducea la mari incertitudini asupra succesorului la tron⁶⁹.

Revolta declanșată de maghiari în spațiul de est al Imperiului îl determină pe împărat să facă mari concesii politice. Astfel, în februarie 1790, restabilește vechiul sistem constituțional, trimite înapoi coroana Sfântului Ștefan și promite că în anul următor se va încorona ca rege al Ungariei⁷⁰ după vechile tradiții medievale⁷¹. La 20 februarie 1790, Iosif al II-lea moare și este urmat la tron de fratele său, Leopold al II-lea (1790-1792). Noul împărat se confruntă cu mari probleme încă de la urcarea sa pe tron. Zona belgiană aproape că își câștigase independența față de Casa de Habsburg; în Austria și Boemia existau proteste ample împotriva noului impozit pe teren impus de vechiul regim; în Ungaria revolta continua, elita maghiară propunea alegerea unui rege maghiar pretextând că Iosif al II-lea încalcă sistemul constituțional și nu respectase succesiunea legală la tronul Ungariei, prin refuzul încoronării, și din acest motiv Leopold nu putea avea o pretenție legală la tron⁷².

În plan extern lucrurile erau la fel de complexe. Frederic Wilhelm al II-lea, regele Prusiei, nu vedea cu ochi buni victoriile Austriei și ale Rusiei. El preconiza o alianță cu Imperiul Otoman promițând acesteia retrocedarea Crimeei. Amestecul Prusiei a fost unul punctual și complex. Colonelul Goetz, confidentul și sfătuitorul regelului, s-a deplasat la Constantinopol pentru a negocia cu turcii o alianță în termenii enunțați mai sus; ofițeri prusaci au fost trimiși să ajute insurecția din Belgia austriacă; câțiva dizidenți maghiari s-au întâlnit la Berlin pentru a pregăti revolta națională în cazul în care Prusia ataca direct Austria⁷³. În paralel se pregăteau de război și Anglia și Suedia, ultima fiind interesată în recuperarea teritoriilor pierdute în favoarea Rusiei. Singura aliată a Casei de Habsburg rămânea doar Ecaterina a II-a care în acel moment nu se implica prea activ în continuarea războiului cu Turcia.

În aceste condiții, Leopold al II-lea era obligat să acționeze rapid și în mod decisiv. El a căutat să încheie o pace onorabilă cu turcii cerând Porții doar să se păstreze status quo-ul de dinaintea păcii de la Passarowitz (1718)⁷⁴. Militar, noul împărat începe acțiuni ferme. O mare parte a armatei imperiale este redislocată spre granița cu Prusia, în Boemia și Moravia, trupele fiind puse sub comanda experimentatului Loudon. În același timp el îi scrie regelui Frederic Wilhelm, pentru ca acesta să nu înțeleagă că această forță militară este cantonată în zonă cu un scop

ofensiv; o măsură pragmatică pentru a descuraja Prusia.

*"In the present crisis," he said "prudence will not allow me to omit proper measures for the defence of my states in case of attack. Your majesty, I am convinced, would have taken the same precautions on a similar occasion; it is in your power to stop these armaments, and confer a great obligation on me, by explaining your intentions and removing all my doubts"*⁷⁵.

În spațiul românesc, acțiunile militare austriece au continuat până în mai 1790. Prințul de Saxa-Coburg a primit comanda trupelor de pe aliniamentul Dunării, în locul lui Loudon. Austrieii au continuat asediul asupra orașelor Vidin și Giurgiu și după o lungă blocadă a fost cucerită și Orșova. Acestea au fost ultimele acțiuni militare din acest război pentru că evenimentele de la granița nordică au împiedicat continuarea acțiunilor militare.

Austria începe negocierile cu Prusia la Reichenbach în luna iulie a anului 1790. Alături de cele două puteri participau și reprezentanți ai Angliei și Olandei. Leopold al II-lea a reușit să atragă de partea sa pe ambasadorul britanic reușind astfel să contracareze pretențiile regelui prusac⁷⁶. Prin negocieri abile, împăratul austriac a reușit până la urmă dezamorsarea conflictului cu Prusia și concomitent a încheiat un armistițiu cu Turcia, la Giurgiu, pe o perioadă de nouă luni. Convenția de la Reichenbach din 27 iulie 1790 va sta baza tratatului de la Sistova⁷⁷ din 4 august 1791⁷⁸. Acest tratat a avut efecte multiple în plan european⁷⁹: a suspendat rivalitatea dintre Prusia și Austria, începută din perioada 1740; a pus capăt colaborării militare dintre Rusia și Casa de Habsburg; imperialii nu se vor mai implica în cucerirea celor două state românești, inițiativa de ofensivă împotriva Porții trecând exclusiv în mâinile statului țarist⁸⁰.

Informațiile deținute de britanici sunt pentru această perioadă extrem de precise și ele vin să completeze în mod fericit atât tabloul derulării concrete a evenimentelor militare, cât și profilele psihologice ale marilor monarhi ai timpului. Scrierea reflectă în mod vizibil faptul că problema românească era pentru diplomația engleză doar un aspect secundar în tabloul general al politicii europene⁸¹. Ulterior, doar în perioada Războiului Crimeei (1853- 1856), Marea Britanie va fi interesată de realitățile politico-sociale din spațiul românesc.

Note:

1. În această direcție vezi: Ana Maria Roman Negoii, Ioan Cristinel Roman Negoii, *Un istoric al Europei de Est. William*

Coxe și lucrarea sa „*History of the House of Austria*” din 1807, în *Transilvania*, serie nouă, 5-6/2014, p. 138-143; Ana Maria Roman Negoii, Ioan Cristinel Roman Negoii, *O analiză asupra evoluției Imperiului Habsburgic în perioada 1711-1780, pe baza informațiilor oferite de către William Coxe în lucrarea sa „History of the House of Austria” din 1807*, în *Transilvania*, serie nouă, 6-7/2015, p. 92-102.

2. Primul volum este cel mai consistent și cuprinde un număr de 79 de capitole și 1256 de pagini. Ca și perioadă de timp acest volum prezintă evenimentele politice, dinastice și militare în care s-a implicat Casa de Habsburg în perioada cuprinsă între anii 1218- 1711.

3. William Coxe, *History of the House of Austria from foundation of the monarchy by Rhodolph of Hapsburgh to the death of Leopold the Second: 1218 to 1792*, vol. I, London, Printed by Luke Hansard and Sons, T.Candell and W.Davies, 1807, Preface, p. VI.

4. *Ibidem*, p. VII, „*For the use of these two invaluable collections, I am indebted to Mrs. Murray Keith, the only surviving sister of Sir Robert Keith, by the intervention of my noble friend the Earl of Hardwicke, whose uninterrupted kindness I cannot acknowledge in terms sufficiently grateful*”.

5. Gillespie Smyth, *Memoirs and correspondence (official and familiar) of Sir Robert Murray Keith, K.B., envoy extraordinary ad minister plenipotentiary at the courts of Dresden, Copenhagen, and Vienna, from 1769-1792: With a memoir of Queen Carolina Matilda of Denmark, and an account of the revolution there in 1772*, vol. I. și II., Henry Colburn Publisher, London, 1849.

6. *Ibidem*, Prefață, vol I., p. VII-VIII, „*But besides the obsolescence at this day, and comparative unimportance in European policy, of the events occurring at Vienna, during that long lull, preceding an unexampled tempest they have been amply detailed, with copious references almost at every page to the valuable dispatches of Sir R. M. Keith, by Archdeacon Coxe; so that to take up the political thread where he left it, previously to the singular and hitherto inedited negotiations at the Congress of Sistovo in 1791, has been not only the Editor's most eligible, but sole possible course*”.

7. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol.I, p. VIII- IX, „*I cannot specify all the sources of Oral Information, which I acquired during my travels, from foreign ambassadors, and the ministers of the respective courts which I visited. Among them, however, I may be permitted to mention the Prussian minister count Hertzberg, and some confidential friends of prince Kaunitz. I have also derived intelligence from numerous persons in high stations, both at home and abroad, who have taken a share in the transactions during the reigns of Maria Theresa, and her two successors. Those who are conversant with the secret history and diplomatic correspondence of the times, will be convinced of the authenticity and extent of my information; and the reader, to whom I cannot disclose all my authorities, will I trust give me that credit for integrity and good faith, which I have hitherto maintained. On this occasion I should be ungrateful not to repeat my thanks to those to whom I owe the communication of the papers which*

I have specified; and I cannot refrain from expressing a deep sense of obligation to those whose names I am not permitted to disclose”.

8. Leonid Boicu, *Principatele Române în Raporturile Politice Internaționale (Secolul al XVIII-lea)*, Iași, Editura Junimea, 1986, p. 245.

9. James O. Noyes, *România Tară de Hotar între creștini și turci. Cu aventuri din călătoria prin Europa răsăriteană și Asia Apuseană*, Traducere din engleză și note de Eugen Popa, București, Editura Humanitas, 2016, p. 300.

10. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 551.

11. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare*, Ediția a II-a, Traducere din limba franceză de Elisabeta Niculescu și Simona Brânzaru, București, Editura Corint, 2015, p. 351-352.

12. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 552. Despre relația Ecaterinei a II-a cu prințul Grigori Potemkin vezi: Simon Sebag Montefiore, *Ecaterina cea Mare & Potemkin: O poveste de dragoste imperială*, Traducere de Veronica Tomescu, București, Editura Trei, 2016.

13. Urma să fie creat un stat cu numele de Dacia. În secolul al XIX-lea s-a realizat România și oarecum în mod direct la realizarea ideii noului stat au contribuit Ecaterina cea Mare și mareșalul Grigori Potemkin.

14. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare*, *Op. cit.*, p. 372.

15. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 554.

16. *Ibidem*, p. 555, „*The meeting of the two sovereigns was most cordial and friendly: Catherine already prepossessed in favour of Joseph, was struck with his animated countenance, easy manners, agreeable behaviour, and lively conversation, and Joseph took uncommon pains to strengthen this favourable impression; he conformed himself entirely to her character and disposition, treated her with freedom mingled with respect, displayed that apparent candour which he knew how to assume, and, by the most delicate and artful flattery, wrought up her admiration of his character almost to enthusiasm. He likewise artfully affected to applaud her romantic schemes, and without giving a positive promise, succeeded in persuading her that he was inclined to promote her plans of oriental aggrandizement. He at the same time gained prince Potemkin, by humouring his caprice, flattering his ambition, and luring him with a promise to promote his views of becoming Hospodar of Moldavia, and even to assist his advancement to the throne of Poland. Potemkin who was jealous of Panin, eagerly received these overtures, and promoted the designs of the Emperor with all his influence. Catherine warmly pressed the Emperor to prolong his stay, and Joseph followed her to St. Petersburg, where he continued till the latter end of July*”.

17. Daniel Niță-Danielescu, *Războaiele dintre ruși și turci din secolul al XVIII-lea și implicațiile lor asupra Bisericii Ortodoxe Române din Moldova*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 107.

18. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 556-559.

19. *Idem*.
20. Rivalitățile pentru soarta Țării Românești și a Moldovei au existat mereu între austrieci și ruși. Vezi: Daniel Niță-Danielescu, *Războaiele dintre ruși și turci din secolul al XVIII-lea și implicațiile lor...*, *Op. cit.*, p. 74.
21. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 559.
22. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 581-582.
23. *Idem*.
24. Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Traducere de Laurențiu Ursu, Teodora Moldovanu, Lucia Dos, Ramona Lupu, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 126.
25. *Idem*.
26. Daniel Niță-Danielescu, *Războaiele dintre ruși și turci din secolul al XVIII-lea și implicațiile lor...*, *Op. cit.*, p. 122.
27. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 593.
28. Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, *Op. cit.*, p. 125.
29. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 594.
30. *Idem*.
31. *Ibidem*, p. 598-599.
32. Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, *Op. cit.*, p. 126-127.
33. *Ibidem*, p. 126; William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 605.
34. Ion Nistor, *Restaurarea Daciei în sintezele diplomatice europene*, Memoriile Secțiunii Istorice. Academia Română, Seria III, Tom XXI, Imprimeria națională, București, 1939, p. 342-346.
35. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare*, *Op. cit.*, p. 403-427; William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 609-612.
36. Vezi discuțiile de la Kerson dintre Iosif al II-lea și regele Poloniei, Stanislaw August Poniatowski în Leonid Boicu, *Principatele Române în Raporturile Politice Internaționale (Secolul al XVIII-lea)*, Iași, Editura Junimea, 1986, p. 228.
37. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 611.
38. Leonid Boicu, *Geneza „Chestiunii Române” ca problemă internațională*, Iași, Editura Junimea, 1975, p. 48-49.
39. Nu putem să nu remarcăm acuratețea informațiilor și de asemenea să admirăm eficiența diplomaților englezi.
40. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 612.
41. Charles King, *Marea Neagră: o istorie*, Traducere de Dorian Branea și Cristina Chevereșan, Iași, Editura Polirom, 2015, p. 174.
42. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 612.
43. *Ibidem*, p. 613.
44. Charles King, *Marea Neagră: o istorie*, *Op. cit.*, p. 174-175.
45. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 613.
46. *Idem*.
47. *Ibidem*, p. 614.
48. *Idem*.
49. Războiul a fost prost gestionat de împărat și Transilvania va trece printr-o perioadă critică, fiind în apropierea frontului. Detalii la: Matthew Z. Mayer, *The Price for Austria's Security: Part I. Joseph II, the Russian Alliance, and the Ottoman War, 1787-1789*, în *The International History Review*, vol. 26, nr. 2, 2004, p. 257-299.
50. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 616.
51. Despre luptele cu turcii în campania din 1788 vezi T.C.W. Blanning, *Joseph II*, London, Longman Press, 1994, p. 328-338.
52. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 617.
53. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 617.
54. *Idem*.
55. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare*, *Op. cit.*, p. 432-435.
56. Charles King, *Marea Neagră: o istorie*, *Op. cit.*, p. 178.
57. Diplomația britanică știa că Iosif al II-lea asculta doar sfaturile consilierului său militar, mareșalul Lacy. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 618.
58. *Ibidem*, p. 619.
59. *Ibidem*, p. 620.
60. *Idem*.
61. Turcii erau convingeți că austriecii vor fi interesați de Țara Românească și Moldova și nu vor face nimic pentru aliata ei, Rusia. Vezi Mustafa Ali Mehmed, *Istoria Turcilor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 294.
62. *Ibidem*, p. 622.
63. *Idem*.
64. *Idem*.
65. *Ibidem*, p. 623.
66. *Idem*.
67. *Ibidem*, p. 623: “The victory of Rimmik and the capture of Belgrade were the harbingers of greater success. Hassan Pasha, the Turkish high admiral and celebrated conqueror of Egypt, whose confidence in his good fortune had encouraged him to assume the command of an army, was totally defeated at Tobac, in Bessarabia, by prince Potemkin, and his discomfiture was followed by the surrender of Bender, Akerman, Kilia Nova, and Isatzu, and with the investment of Ismael”.
68. *Ibidem*, p. 623. De remarcat că diplomația britanică era la

curent cu aceste negocieri secrete între reprezentanții Prusiei și ai elitei maghiare.

69. *Ibidem*, p. 651. Iosif al II-lea ar fi dorit ca succesor pe pe fiul fratelui său Leopold și anume pe arhiducele Francisc, crescut sub auspiciile sale.

70. *Ibidem*, p. 652.

71. Paradoxal că pretențiile maghiare de respectare a constituției medievale au apărut în perioada habsburgică, în perioada medievală nefiind practică uzuală. Vezi Pal Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale 895-1526*, Ediția a II-a, Traducere din limba maghiară de Aurora Moga, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, p. 123.

72. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 663.

73. *Ibidem*, p. 664.

74. *Ibidem*, p. 668.

75. *Idem*.

76. Probabil au contat și instrucțiunile primite de abasador de la primul ministru William Pitt care dorea să fie protejate posesiunile otomane dar să nu fie lezate nici interesele Austriei. Vezi: Veniamin Ciobanu, *Statele nordice și problema orientală (1792-1814)*, Editura Junimea, Iași, 2005, p. 56-57.

77. Despre deciziile austriece pentru pacea de la Sistova vezi Matthew Z. Mayer, *The Price for Austria's Security: Part II. Leopold II, the Prussian Threat, and the Peace of Sistova, 1790-1791*, în *The International History Review*, vol. 26, nr. 3, 2004, p. 473-514.

78. William Coxe, *History of the House of Austria*, vol. II, *Op. cit.*, p. 674.

79. Charles W. Ingrao, *The Habsburg monarchy, 1618-1815*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, p. 210.

80. Rusia a mai continuat războiul o jumătate de an, și a câștigat o serie de victorii răsunătoare. Pacea de la Iași, 9 ianuarie 1792, confirma tratatele precedente, garanta libertatea comerțului rus în apele Imperiului Otoman și atribuia Rusiei tot teritoriul cuprins între Bug și Nistru. Imperiul Otoman se angaja să respecte privilegiile Moldovei și Țării. Rezultatele acestea erau mediocre în comparație cu scopurile urmărite și cu jertfele pe care le-au reclamat. Vezi: Veniamin Ciobanu, *La granița a trei imperii*, Iași, Editura Junimea, 1985, p. 98-100.

81. Despre cât de cunoscut era spațiul românesc și balcanic societății britanice vezi Larry Wolff, *Inventarea Europei de Est. Harta civilizației în Epoca Luminilor*, traducere Bianca Rizzoli, București, Editura Humanitas, 2000, p. 388-401.

Bibliography:

Boicu, Leonid, *Geneza „Chestiunii Române” ca problemă internațională*, (*The origin of “Romanian issue” as international*

problem), Iași, Editura Junimea, Iași, 1975.

Boicu, Leonid, *Principatele Române în Raporturile Politice Internaționale (Secolul al XVIII-lea) (Romanian Principalities in International Political Relations, 18th century)*, Iași, Editura Junimea, 1986.

Ciobanu, Veniamin, *La granița a trei imperii (At the border of three empires)*, Iași, Editura Junimea, 1985.

Coxe, William, *History of the House of Austria from foundation of the monarchy by Rhodolph of Hapsburgh to the death of Leopold the Second: 1218 to 1792*, vol. I și II., London, Printed by Luke Hansard and Sons, T.Candell and W.Davies, 1807.

Ingrao, Charles W., *The Habsburg monarchy, 1618-1815*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000.

Kennedy, Paul, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000 (The rise and fall of the Great Powers: economic transformations and military conflicts from 1500 to 2000)*, Traducere de Laurențiu Ursu, Teodora Moldovanu, Lucia Dos, Ramona Lupu, Iași, Editura Polirom, 2011.

King, Charles, *Marea Neagră: o istorie (Black Sea: a history)*, Traducere de Dorian Branea și Cristina Chevereșan, Iași, Editura Polirom, 2015.

Mayer, Matthew Z., *The Price for Austria's Security: Part I. Joseph II, the Russian Alliance, and the Ottoman War, 1787-1789*, în *The International History Review*, vol. 26, nr. 2, 2004.

Niță-Danielescu, Daniel, *Războaiele dintre ruși și turci din secolul al XVIII-lea și implicațiile lor asupra Bisericii Ortodoxe Române din Moldova (Wars between Russians and Turks from the 18th Century and Their Implications on the Romanian Orthodox Church in Moldova)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009.

O. Noyes, James, *România Țară de Hotar între creștini și turci. Cu aventuri din călătoria prin Europa răsăriteană și Asia Apuseană, (Romania Border Land between Christians and Turks. Adventures from the journey through Eastern Europe and Western Asia)*, Traducere din engleză și note de Eugen Popa, București, Editura Humanitas, 2016.

Troyat, Henri, *Ecaterina cea Mare (Catherine the great)*, Ediția a II-a, Traducere din limba franceză de Elisabeta Niculescu și Simona Brânzaru, București, Editura Corint, 2015.

Wolff, Larry, *Inventarea Europei de Est. Harta civilizației în Epoca Luminilor (Inventing Eastern Europe. The Map of Civilization in the Enlightenment)*, trad. Bianca Rizzoli, București, Editura Humanitas, 2000.

